INNOVATIE DOOR SCHAARSTE

KEMPENMUSEUM BIDBOOK versie 3

Eersel, 2022

‘ne klomp en een ploeg
zijn niet meer genoeg.’

VOORWOORD

In de Kempen hebben we veel te vertellen. Want we beschikken over prachtige verhalen. Verhalen die van generatie op generatie zijn doorgegeven. Die ons vandaag de dag nog steeds in contact brengen met onze voorouders. Met het verleden waarin we geworteld zijn. Dat is waardevol. Daar moeten we zuinig op zijn.

Het blijft niet beperkt tot verhalen. Ook beschikken we over interessante objecten uit de materiële Kempische volkscultuur: gebruiksvoorwerpen, kunstobjecten, huisraad, boerengetög. Dingen waarvan het soms raadselachtig is waarvoor ze gebruikt werden. Maar waarin nog steeds een warm kloppend hart aanwezig is. Ook deze zaken verdienen het behouden te blijven. Behoud van erfgoed heet zoiets.

Voor dit doel zet het Kempenmuseum zich al meer dan veertig jaar in. Dat doet het vanuit een mooie locatie en met een aansprekende collectie. En: met groot enthousiasme. De vele vrijwilligers bewijzen dat.

Maar de laatste jaren begon het een beetje te schuren. Merkbaar was dat ‘onze’ verhalen, hoe aangrijpend ook, soms wat eenzijdig zijn. En dat de huidige collecties maar een beperkt deel van de Kempische werkelijkheid laten zien, enkel het boerenleven zo tussen 1850 en 1950. Terwijl de Kempen zo veel meer is. Met tal van boeiende onderwerpen die ook verteld en getoond dienen te worden. Iemand zei: ‘’ne klomp en een ploeg zijn niet meer genoeg.’ Zo is het maar net.

Deze vaststelling bracht het museum recentelijk in een stroomversnelling. Nog versterkt door het gegeven dat het verouderde gebouw wel een nieuw jasje kon gebruiken. Daarom hebben ‘de museummensen’ gekeken hoe, met een bijgesteld museaal profiel, het museum eigentijdser kan worden. Hoe de collecties frisser – en meer verbindend – gepresenteerd kunnen worden. En hoe daarbij de benodigde bouwkundige aanpassingen kunnen worden doorgevoerd. Tot slot hebben ze – ik beschouw dit als het kroonjuweel – uitgezocht hoe het museum een breder publiek van dienst kan zijn met de toevoeging van een bezoekerscentrum waar iedereen gratis terecht kan voor zowat alle zaken rond kunst, cultuur, natuur en erfgoed.

Dit bidbook laat zien wat al dit speurwerk heeft opgeleverd: een warm pleidooi voor een behuizing en inrichting die past bij de boeiende geschiedenis van de Kempen. Een ode die enthousiasmeert. En die u hopelijk inspireert om de plannen mee tot uitvoering te brengen.

Léon Kox,
wethouder

KERNBEGRIPPEN

WAAR STAAN WE VOOR?

Wij maken de geschiedenis van de Nederlandse Kempen inzichtelijk. Dat doen we op een manier die het blikveld verruimt, zodat nieuwe generaties rijker in het leven komen staan.

WAT DOEN WE?

Wij verzamelen, beheren, onderzoeken en presenteren een omvangrijke collectie Kempisch erfgoed en laten een breed en divers publiek ervaren hoe de geschiedenis van de Kempen van invloed is geweest op onze samenleving – en dat nog steeds is.

WAT IS ONZE MISSIE?

Het Kempenmuseum brengt de geschiedenis van de Kempen tot leven en maakt daarbij de verbinding met het heden inzichtelijk. Daartoe verwerft, beheert, behoudt, onderzoekt en presenteert het museum zowel de materiële als de immateriële overleveringen die relaties hebben tot het culturele erfgoed van de Kempen. Daarbij wil het museum inclusief zijn en staat het als toegankelijke ontmoetingsplaats ten dienste aan een zo divers mogelijk publiek.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 3
Kernbegrippen 4
Inhoudsopgave 7
Inleiding 9

Hoofdstuk 1. Kader - *waarom*
1.1. Koersbepaling 12
1.2. Identiteit 13
1.3. Waarden borgen 14
1.3.1. Missie 14
1.3.2. Maatschappelijke functies 14
1.3.3. Brede toegankelijkheid 15
1.3.4. Breed draagvlak 16
1.4. Gebiedsbepaling 17
1.5. Canon van de Kempen 20

Hoofdstuk 2. Locatie - *waar*
2.1. Boerderij met erf en tuin 24
2.2. Bezoekerscentrum 25
2.3. Speulhuis 32
2.4. Hooimijt 32
2.5. Bereikbaarheid 36

Hoofdstuk 3. Museum - *hoe*
3.1. Van Canon naar inrichting 42
Intermezzo 44
3.2. Het narratief 46
3.3. Vier thema's op vier plekken 27
3.4. Thema 1 – Veranderend landschap 48
3.5. Thema 2 – Van sigaren naar chips 52
3.6. Thema 3 – De Gemeynt 56
3.7. Thema 4 – Aan de zijlijn 60
3.8. Wisseltentoonstellingen 64

Hoofdstuk 4. Plan van aanpak - *borging*
4.1. Tussen droom en daad 68
4.2. Begroting 69
4.3. Fondsenwerving 70
4.4. Planning 71

Colofon 72

‘Ge moet wel geraaie willen zijn.’

INLEIDING

Ingrijpende plannen vragen tijd. Ze moeten doordacht zijn. Liever geen wankele basis.

Dat onze plannen met het Kempenmuseum ingrijpend zijn, is onbetwist. We willen nogal wat. We willen dat het museum uitgroeit tot een toonaangevend erfgoedcentrum voor de hele Kempenregio. Met een dynamisch expositie- en evenementenbeleid. Met diepgaande kennis op het gebied van erfgoed(educatie). Met ontsluitingen van tal van Kempencollecties. Met een gratis toegankelijk bezoekerscentrum dat brede diensten verleent op het gebied van natuur-, cultuur- en erfgoedbeleving.

Een hoog ambitieniveau, heet zoiets. Als bestuur van het Kempenmuseum hebben wij deze ambitie uitgesproken. Dat is gedurfd. Gelukkig wordt het ondersteund door veel enthousiasme. Maar we beseffen ook: met alleen ambitie en enthousiasme red je het niet. Realiteitszin is onontbeerlijk. Dingen moeten haalbaar zijn.

Vanuit deze dubbele benadering – idealisme en realiteitszin – zijn we in gesprek gegaan met de gemeente. Haar opstelling heeft ons deugd gedaan. Het gemeentebestuur toonde veel begrip voor onze wens van ingrijpende wijzigingen. Wel wilde men eerst een haalbaarheidsonderzoek. Volkomen terecht. Je moet per slot van rekening wel, zoals we in de Kempen zeggen, *geraaie* willen zijn.

Het haalbaarheidsonderzoek is uitgevoerd door adviesbureau Markteffect BV en heeft geleid tot het rapport Uitwerking business case Kempenmuseum. Op grond van dit rapport heeft de gemeenteraad op 24 november 2020 een krediet beschikbaar gesteld voor het uitwerken van Ontwikkelrichting 1.4. – museum met Bezoekerscentrum op de huidige locatie.

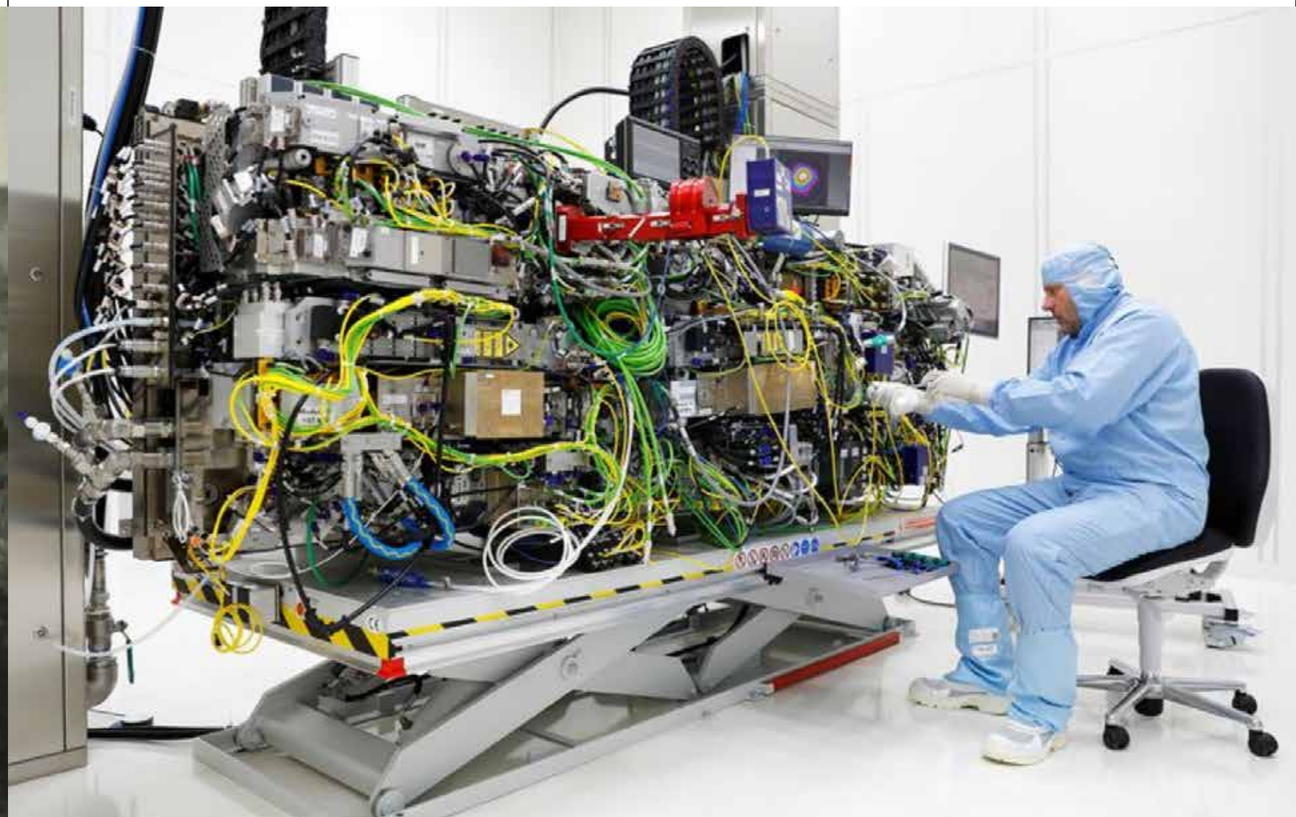
Daarmee belandden we in de fase waarin de plannen moesten worden uitgewerkt. Een fase ook waarin museum en gemeente, vanuit hun vruchtbare samenwerking, opnieuw *geraaie* wilden worden. Tal van partijen hebben daar hun bijdrage aan geleverd. We noemen: Erfgoed Brabant, ‘museumontwikkelaars’ Bruns en Kinkorn, Franken Projectmanagement BV, Atelier T, de werkgroepen Museaal Profiel en Canon van de Kempen, en de vele vrijwilligers van het museum.

Veel mensen, veel overpeinzingen. Maar het resultaat mag er zijn: een bidbook dat alle uitvoeringsplannen helder uiteenzet. Een nieuwe stap in een langdurig traject. Met wederom een stevige basis voor verdere voortgang. Dat we zo ver gekomen zijn, danken we bovenal aan het gemeentebestuur. Dat immers gaf opdracht dit bidbook samen te stellen.

Bestuur Kempenmuseum

HOOFDSTUK I
KADER - *waarom*

1.1. KOERSBEPALING

Waar staan we voor? Waar willen we naartoe? Wat wordt de identiteit van het nieuwe Kempenmuseum?

Wie, om wat voor reden dan ook, een andere weg wil inslaan, moet helder voor ogen hebben waar die weg naartoe moet leiden. Weet waar je heen wilt. Daarover verderop meer. Eerst gaat het om de vraag waaróm het museum van koers wil veranderen.

Er ligt een mix aan overwegingen die veelal met elkaar samenhangen. Een eerste factor betreft het imago. Veertig jaar lang heeft het Kempenmuseum een verhaal verteld dat goed paste in de tijd, het verhaal van het Kempische boerenleven tussen 1850 en 1950. Dit verhaal wordt de laatste tijd steeds vaker in verband gebracht met minder vleiende termen: 'oubollig', 'duf', 'alleen voor ouderen.' Dat heeft alles te maken met de beperkte periode uit de geschiedenis waar het erfgoed betrekking op heeft, de statische manier waarop dit gepresenteerd wordt en de verouderde staat van de gebouwen. En natuurlijk: met een hedendaags publiek dat andere eisen stelt. Kortom, een *face lift* om een breder publiek aan te spreken, is alleszins wenselijk.

Als tweede noemen we het zakelijk-financiële motief. Een museum dient te opereren vanuit een gezonde begroting. Hoewel die van het Kempenmuseum allerminst als 'desastreus' te bestempelen is, zijn er wel zorgen over de houdbaarheid ervan. Bezoekersaantallen lopen terug, vooral ook doordat minder toeristen gebruik maken van bus-arrangementen. En in de grote groep van vrijwilligers is de vergrijzing aanwijsbaar. Instabiliteit dreigt, de noodzaak om (met nieuwe doelgroepen/activiteiten) de begroting steviger te verankeren, dringt zich op.

Tot slot noemen we de ondermaatse verbinding. Een goed functionerend streekmuseum heeft lijntjes met de meest uiteenlopende maatschappelijke geledingen. Van onderwijs tot erfgoedinstellingen, van de toeristenbranche tot zakelijke netwerken, van instellingen voor nieuwkomers tot het plaatselijk-regionale verenigingsleven. Bij het Kempenmuseum waren de lijntjes wat dun geworden. Werk aan de winkel.

1.2. IDENTITEIT

Vanuit de kwesties die in de vorige paragraaf zijn opgeworpen, is het Kempenmuseum op zoek gegaan naar een nieuw verhaal, een nieuwe identiteit. Die identiteit is niet te vangen in een spijkerharde formule met eeuwigheidswaarde. Altijd kunnen zich ontwikkelingen voordoen die bijstellingen wenselijk/noodzakelijk maken. Wel zijn enkele wezenlijke elementen te onderscheiden die de identiteit bepalen en die de komende jaren dan ook richtinggevend zullen zijn voor het museumbeleid. We noemen ze.

1. Het Kempenverhaal wordt verbreed
Lag eerst de focus op het boerenbestaan tussen 1850 en 1950, in het gemoderniseerde Kempenmuseum wordt, op grond van de Kempencanon, een breder verhaal verteld. In de tijdspanne: het verhaal begint zo'n 10.000 jaar geleden en loopt door tot de huidige (digitale) tijd. Maar ook in de onderwerpkeuze: er komt ruimschoots aandacht voor niet-agrarische onderwerpen.

2. Het Kempenverhaal wordt anders gepresenteerd
De statische presentatie van gebruiksvoorwerpen wordt losgelaten. De bezoeker van het museum wordt met levendige, interactieve presentaties uitgedaagd om 'in het verhaal te kruipen'. Zodat hij dit als het ware aan den lijve ervaart. Zo wordt geschiedenis inzichtelijk en begrijpelijk, tevens een mooi educatief doel. Dit vraagt wel om aanpassingen van de gebouwen en de inrichting daarvan.

3. Het Kempenverhaal wordt aangereikt aan een bredere doelgroep
De samenleving is in de laatste decennia wezenlijk van samenstelling veranderd, ook die van de Kempen. Met oorspronkelijke bewoners, arbeidsmigranten, statushouders en expats zit je al gauw aan 125 nationaliteiten. Verder kent de bevolking niet alleen witte maar ook zwarte mensen, en niet alleen heteroseksuele maar ook LHBTI'ers. Voor hen allen moet het Kempenverhaal beschikbaar komen. Nee, meer nog: hun verhaal moet deel gaan uitmaken van 'het' Kempenverhaal.

4. Het Kempenverhaal wordt verbindend
Een museum is geen eiland. Het moet midden in de samenleving staan, met tal van verbindingen. Naar externe partijen als heemkundeverenigingen, musea, erfgoedinstellingen, het onderwijs en de toeristenbranche. Maar ook: naar de eigen bezoeker. Die moet meer aantreffen dan enkel een museum. Vanaf de museumplek moet hij doorverwijzingen aangereikt krijgen om ook elders in de regio kennis te maken met zaken rond natuur en cultuur. Een bezoekerscentrum voorziet hierin. Met dit alles kan het Eerselse museum uitgroeien tot een regionale erfgoedinstelling die door alle Kempengemeenten ervaren wordt als zijnde 'van ons'.

1.3. WAARDEN BORGEN

Het nieuwe Kempenmuseum staat voor de opdracht in zijn beleid een aantal kernpunten te borgen. Het gaat daarbij om de volgende zaken.

1.3.1. Missie

Het Kempenmuseum zal moeten vasthouden aan zijn missie: bezoekers met de meest uiteenlopende achtergronden het Kempisch erfgoed uit heden en verleden laten ervaren door middel van een levendige presentatie die hen informeert over, maar bovenal meeneemt naar de historie en de actualiteit. En die tussen beide verklarende verbintenissen legt.

1.3.2. Maatschappelijke functies

Het Kempenmuseum heeft een belangrijke culturele functie: het beheert en presenteert cultureel erfgoed voor een breed publiek. Daarnaast vervult het museum ook in maatschappelijk opzicht een belangrijke rol. En die dient bewaakt te worden.

Allereerst is er de **collectie-waarde**. Met het beheren en tentoonstellen van objecten en het vertellen van de bijbehorende verhalen geeft het museum uitdrukking aan een gedeelde geschiedenis van de Kempen. Een ware schatkamer.

Als tweede noemen we de **verbindende waarde**. Het museum is een ontmoetingsplaats tussen verleden, heden en toekomst. Van daaruit draagt het bij aan het sociaal beleid van de overheid. Die kan daar niet vrijblijvend mee omgaan. Europese afspraken (Verdrag van Faro) geven inwoners het recht in contact te komen met erfgoed. De verbindende waarde keert terug in thema's als burgerparticipatie, vrijwilligersbeleid, sociale cohesie, alsook in de samenwerking met vrijwilligersorganisaties, professionele netwerken en zakelijke partners. Mensen die zich binden vormen een maatschappelijk kapitaal.

De **educatieve waarde** ligt er in het bijzonder voor het onderwijs, van primair onderwijs tot en met wetenschappelijke instituten. Maar het gaat verder. Denk aan: een leven lang leren, maatschappelijke stages, talentontwikkeling, inburgering en kenniseconomie. Het museum is een leeromgeving voor iedereen.

De **belevingswaarde** is de vierde maatschappelijke functie. Die richt zich in het bijzonder op vrijetijdsbeleid, welzijnsbeleid en gezondheidszorg. Waarbij thema's als zingeving, tolerantie, ontspanning en geestelijke gezondheidszorg aan de orde komen. Het museum als ruimte om te genieten, ervaren en beleven.

Tot slot is er de **economische waarde** van het museum. Het museum als economie-versterkende kracht rond thema's als toerisme, gebiedsontwikkeling, streekpromotie en leefbaarheid. En dit in samenwerking met partners als stedenbouwkundigen, horeca-ondernemingen en uiteraard Visit Eersel.

Vanuit deze functies kan het Kempenmuseum een ware trekpleister worden die het gezicht is van deze streek. Wat nog versterkt wordt door de positie die het bezoekerscentrum heeft gekregen binnen de plannen. Zo wordt het Kempenmuseum de Cultuurpoort van de Kempen.

1.3.3. Brede toegankelijkheid

Uiteraard is het Kempenmuseum voor iedereen toegankelijk. Geen discussie over mogelijk. Wel is het goed om te benoemen wat we daar dan onder verstaan.

De eerste gedachte daarbij is: er mogen geen beletsels zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Wie in een rolstoel zit moet alle tentoongestelde objecten van het museum kunnen bereiken. Maar ook voor mensen die anderszins – blind, doof – lichamelijk beperkt zijn, mogen er geen of slechts minimale blokkades zijn. Voorwerpen moeten in beginsel betast kunnen worden. Audio-informatie moet beschikbaar zijn. Dit is geen overbodige luxe. Alleen al de regio Eindhoven telt zo'n 30.000 mensen met dit soort beperkingen.

Toch is dit maar een deel van het verhaal. Een museum 'breed toegankelijk' maken houdt ook in dat je letterlijk niemand uitsluit. Sterker nog: dat je een actief beleid voert om doelgroepen die eerder niet of nauwelijks een museum bezochten, alsnog binnen te halen. Ook dat is geen overdreven actie. Op Europees niveau (Verdrag van Faro) is vastgelegd dat iedereen recht heeft op erfgoed.

Doelgroepen waar je in dit verband aan kunt denken zijn onze nieuwkomers: arbeidsmigranten, expats, vluchtelingen, statushouders. Ook voor LHBTI'ers en mensen van kleur mogen er geen drempels zijn. Verder treffen we in de autochtone bevolking tal van mensen aan die van erfgoed verstoken zijn gebleven: laaggeletterden, mensen met een smalle beurs.

Het Kempenmuseum neemt het op zich al deze mensen aan zich te binden. Niet omdat het moet, maar vanuit een open beleid. Met als doel erfgoed en sociaal domein met elkaar te verbinden. En met krachtige middelen: een gratis toegankelijk bezoekerscentrum, boeiende evenementen en een aantrekkelijke presentatie van de collectie.

1.3.4. Breed draagvlak

Een museum kan niet bestaan als het niet breed gedragen wordt. Draagvlak creëer je door te praktiseren waar je in gelooft. Dit sluit naadloos aan bij de brede toegankelijkheid zoals die in de vorige paragraaf uiteengezet is. De belangrijkste ondersteuning zal moeten komen vanuit de diversiteit van al die doelgroepen die zich in het museumbeleid herkennen omdat het een enthousiast verhaal vertelt. Maar bovenal: omdat dit ook 'hun' verhaal is. Zo kan het museum wortelen in de samenleving.

De zoektocht naar draagvlak gaat verder. Ook de politiek zal er zijn schouders onder moeten zetten. Wat dit betreft is het uitermate bemoedigend zoals gemeente en museum de laatste paar jaar hebben samengewerkt. Daaruit sprak de wil om deze culturele voorziening te laten voortbestaan. Nee, veel meer nog: om – met nieuwe functies (bezoekerscentrum) en een 'verbreed vizier' – het museum sterker te verankeren in de samenleving.

En wat te denken van heemkundekringen en musea in de regio? Uit contacten in verband met de Canon van de Kempen blijkt dat ook andere heemkundeverenigingen evenals musea, brede steun willen geven aan de Eerselse initiatieven. Ze zien dat ze er zelf baat bij hebben. Bijvoorbeeld doordat collecties aan elkaar gekoppeld worden.

Ditzelfde geldt voor de toeristenbranche. Met name vanuit Visit Eersel is er groot enthousiasme over de mogelijkheid van doorverwijzingen naar aantrekkelijke locaties, wandel- en fietsroutes. Ook de wandel-as van het museum naar de Markt geeft commerciële partijen en andere belanghebbenden mogelijkheden om een boeiend verhaal te vertellen over allerlei kunst- en cultuuruitingen.

Tot slot noemen we de 'interne dragers': de meer dan 110 vrijwilligers die dag na dag paraat staan om het museum aantrekkelijk te presenteren en bezoekers een warm welkom te geven. En dat niet alleen: het zijn de poortwachters die het museum toekomstbestendig houden. Met hun enthousiasme. En met hun verhalen die het verdienen bewaard te blijven. Want zo gaat dat met erfgoed: je vertelt, je slaat op en je geeft door. Opdat de generatie na ons zich er ook weer aan kan warmen.

1.4. GEBIEDSBEPALING

De naam Kempenmuseum verwijst naar een gebied. Maar over welk gebied hebben we het dan? Dat is niet altijd eenduidig. Laten we proberen de ui te pellen.

In de Romeinse tijd – toen het de naam Campinia kreeg – strekte het Kempische landschap zich uit van de Scheldevallei (westen) tot de Maasvallei (oosten), en van de lijn Tilburg – Eindhoven (noorden) tot aan de lijn Hasselt – Mechelen (zuiden). Het was een open vlakte met schrale (diluviale) zandgronden waar weinig groeide.

De Tachtigjarige Oorlog splitste het gebied in tweeën, zo'n beetje langs de lijn waar de strijdende legers hun vijandelijkheden staakten. Gevolg: er ontstond een Nederlandse en een Belgische Kempen. Waarbij de eerste in oppervlak nog niet het derde part is van de tweede.

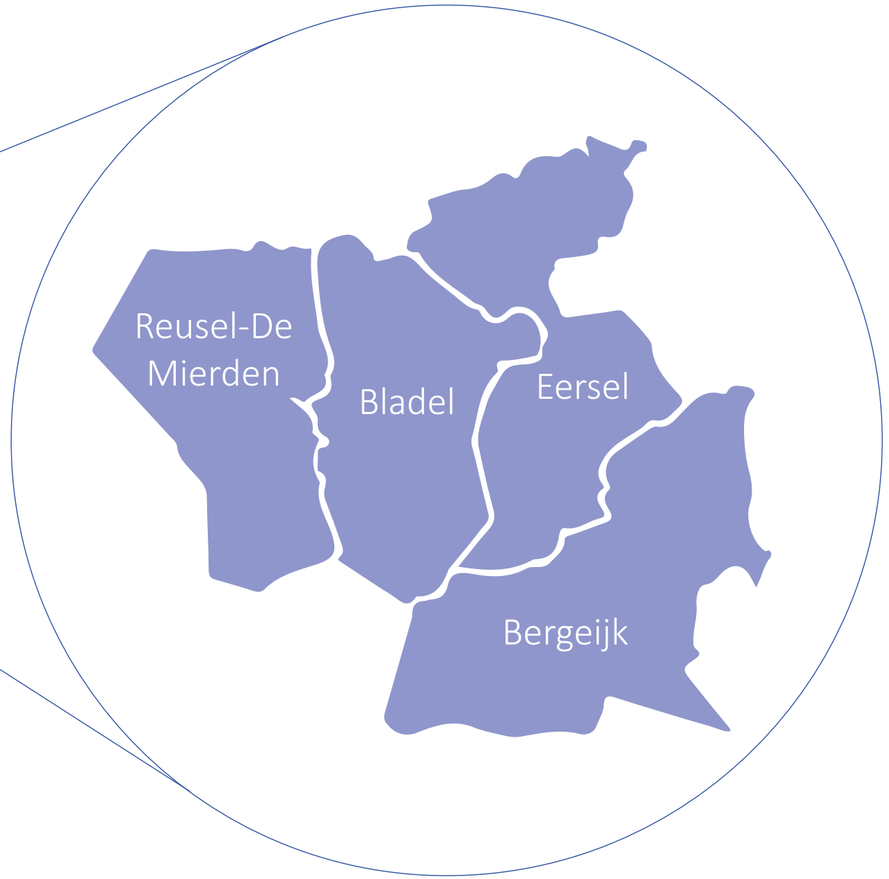
Dit was de eerste 'verkleining'. Daarna kwam er nog één. Vooral na de Tweede Wereldoorlog belandden de dorpen die in de nabijheid van Eindhoven en Tilburg lagen, steeds meer in de invloedssfeer van deze uitdijende steden. Waardoor het 'verbindingsdraadje' met het plattelandskarakter van de oorspronkelijke Kempen steeds dunner werd. Inwoners van Son, Geldrop of Best voelen zich nauwelijks nog Kempenaren, evenmin als die van Goirle.

Zo kromp de Nederlandse Kempen verder. Een proces dat een nieuwe impuls kreeg toen het openbaar bestuur er een etiket op plakte: de gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel en Reusel-De Mierden gingen zich 'de vier Kempengemeenten' noemen. Mede om te accentueren dat in dit gebied het plattelandskarakter het best behouden is gebleven. En ongetwijfeld ook vanwege een ander verbindend element. De vier genoemde gemeenten tellen acht kerkdorpen die alle deel uitmaken van De Acht Zaligheden, dorpen waarvan de naam eindigt op -sel: Duizel, Eersel, Hulsel, Knegsel, Netersel, Reusel, Steensel en Wintelre (Weintersel). En die om die reden (verwijzend naar de armzaligheid) de spotnaam De Acht Zaligheden meekregen. Een spotnaam die later geuzennaam werd en die tot voor kort ook terug te vinden was in de naam van het Kempenmuseum.

De ui is gepeld. Het gebied waar het Kempenmuseum over wil verhalen, betreft het hart van de Nederlandse Kempen, meer in het bijzonder de gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel en Reusel-De Mierden. Met daarbij een knipoog naar acht zalige dorpen.

Over welke Kempen hebben we het?

1.5. CANON VAN DE KEMPEN

Het Kempenmuseum nieuw leven inblazen. Waar te beginnen? Niet eenvoudig. Tot iemand zei: ‘We moeten de historie van de Kempen proberen te vatten in een serie kernbegrippen. Begrippen die kenmerkend zijn voor het gebied en zijn bewoners. Net als in een canon. Zo brengen we een fundering aan. Want op klapzand kun je niet bouwen.’

Net als in een canon …. Daarmee begon het balletje te rollen. Sinds een jaar of vijftien kennen we de Canon van Nederland: vijftig thema’s (vensters genoemd) die hoogtepunten weergeven uit de vaderlandse geschiedenis. Geen doorlopende geschiedschrijving, enkel kenmerkende onderwerpen. De lijst is vooral bedoeld voor het geschiedenisonderwijs. Van een kind dat de basisschool verlaat, mag verwacht worden dat het bekend is met de begrippen die genoemd worden. Zoals daar zijn: de hunebedden, Willem van Oranje, de eerste spoorlijn en Anne Frank. In 2020 zijn de onderwerpen bijgesteld en sinds 2017 is in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem een presentatie van de Canon te zien.

De landelijke Canon kreeg kinderen. Her en der in het land ontstonden, regionaal en plaatselijk, aanvullende Canons. Om zo de eigen geschiedschrijving dichter bij huis te brengen. In Brabant leverde dat allereerst een provinciale Canon op: Blikken op Brabant, ontworpen door Erfgoed Brabant. Verder ontstonden diverse plaatselijke en regionale canons.

Als we nou eens, was toen de gedachte bij de ‘museumvernieuwers’, een Canon van de Kempen samenstellen. Dan kunnen we over deze streek een eenduidig verhaal vertellen. En meer dan dat. Dan creëren we ook een stevige ondergrond voor de inrichting van het museum en presentatie van de collectie. Precies dat waar het allemaal om begonnen was.

Daarmee houdt het niet op. Want met zo’n Kempencanon kun je ook andere doelgroepen van dienst te zijn. Denk aan het onderwijs. Voor leerkrachten in het basis- en voortgezet onderwijs kan de Canon een ruggensteun zijn bij hun lessen regionale geschiedenis. Verder zal ook de toeristenbranche er profijt van hebben: recreanten worden vanuit de Canon doorverwezen naar toeristisch aantrekkelijke locaties. Tot slot zullen heemkundeverenigingen en (andere) musea in de Kempen er hun voordeel mee doen. Hun kennis en collecties worden uitgewisseld.

De Kempencanon (zie kadertekst) is zo goed als klaar. Er worden nog wat puntjes op de i gezet. Daarna beschikken Bergeijk, Bladel, Eersel en Reusel-De Mierden over hun gezamenlijke erfgoedverhaal. Dit voorjaar, zo is de verwachting, gaat de Canon online.

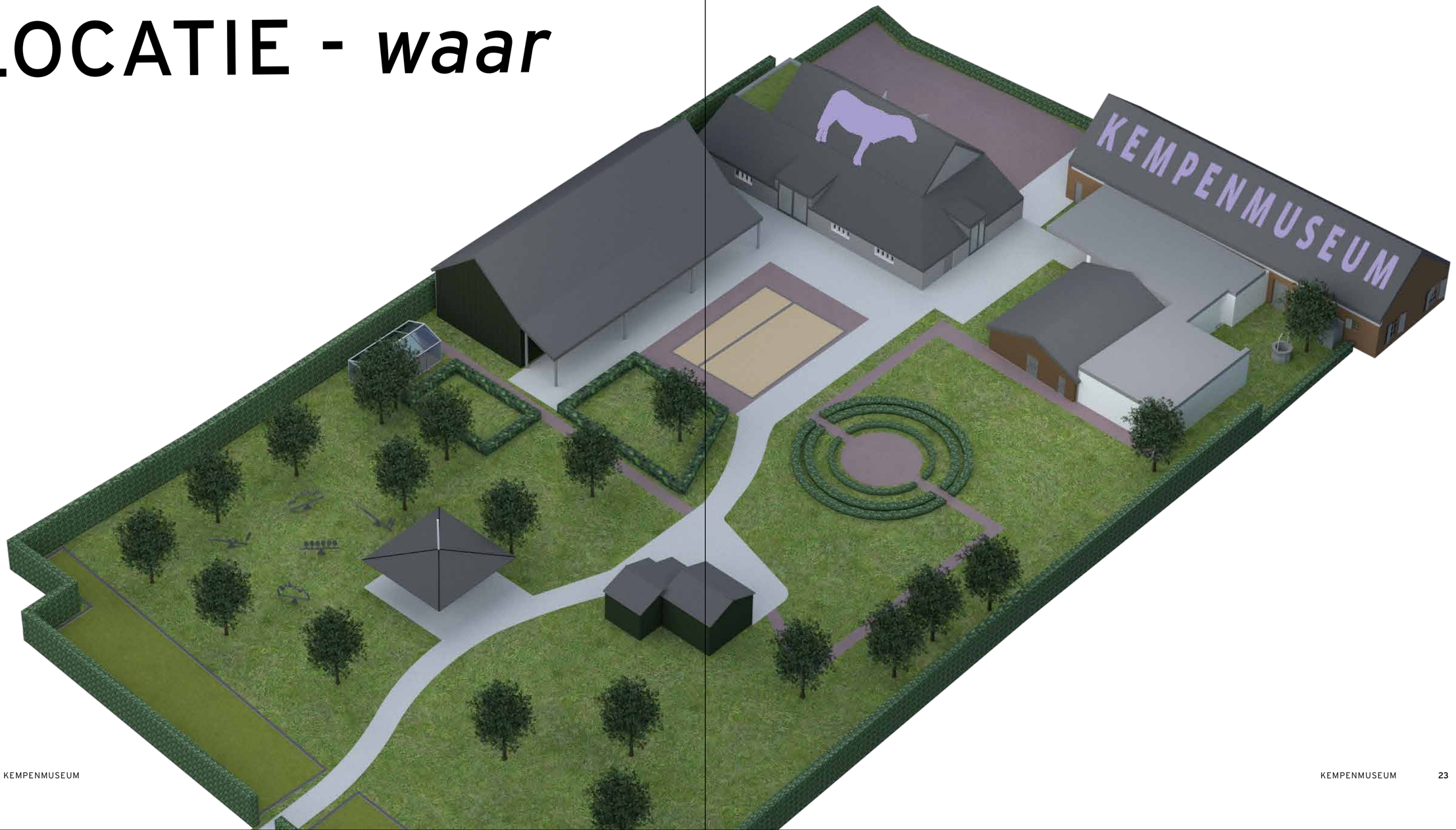

Opbouw en inhoud
Kempencanon

De Kempencanon is een overzicht van de belangrijke gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Kempen. Samen vertellen ze hoe de Kempen zich in de loop van de eeuwen heeft ontwikkeld. De Kempencanon bestaat uit vijftig onderwerpen uit de Kempische cultuur en geschiedenis. Deze onderwerpen worden ‘vensters’ genoemd. Ze zijn terug te vinden op een website en straks ook in het bezoekerscentrum van het Kempenmuseum. Op beide plekken wordt de bezoeker vanuit een slinger met vijftig vensters binnengeloodst in de *highlights* uit de geschiedenis van de Kempen. Wie zo’n venster aanklikt, komt in het hoofdverhaal terecht, een artikel over het betreffende onderwerp. Voor wie dieper wil graven, staan onder het verhaal zogenoemde Doorkijkjes: korte beschrijvingen waarin bepaalde aspecten uit het hoofdverhaal worden toegelicht. Naast de Doorkijkjes zijn in de Kempencanon straks andersoortige doorverwijzingen opgenomen. Dat kunnen muziek- en filmfragmenten zijn die rechtstreeks beluisterd/bekeken kunnen worden. Ook kan het gaan om collecties die in nabijgelegen musea te zien zijn. Verder betreft het wandel- en fietsroutes die aansluiten bij het betreffende venster. Tot slot zijn er de literatuurverwijzingen: welke boeken/tijdschriftartikelen zijn er over het betreffende onderwerp beschikbaar? De meeste van deze doorverwijzingen zijn nog in ontwikkeling.

‘Op klapzand kunde nie bouwen.’

HOOFDSTUK II
LOCATIE - *waar*

2.1. BOERDERIJ MET ERF EN TUIN

Het ensemble van gebouwen aan de Kapelweg heeft alles in zich om de bezoeker vanaf de eerste stap binnen te leiden in het mooie erfgoedverhaal van de Kempen. Want het is stevig historisch gegrondvest. Midden in het verstedelijkte dorpscentrum laten de gebouwen zien wat eeuwenlang de voor de Kempen kenmerkende manier van wonen was: een langgevelboerderij met stal en schuur, en een erf met diverse agrarische optrekjes, zoals een varkensstal.

Een sterke bouwkundige basis voor een levendig historisch verhaal. Dit neemt niet weg dat hier en daar aanvullende bouwkundige ingrepen noodzakelijk zijn om het ensemble te versterken en tevens de duurzaamheid te vergroten. Zo zal het Speulhuis worden uitgebreid, waarbij tevens het huidige (hellende) dak wordt vervangen door een (met zonnepanelen bekleed) zadeldak. Dat geeft meer ruimte én meer eenheid.

Na dit soort aanvullende ingrepen zullen de langgevelboerderij, de varkensstal, de schuur en de (nog te realiseren) hooimijt een haast authentieke Kempische omgeving vormen die de bezoeker nadrukkelijk uitnodigt om te gaan dwalen. Van het ene honk naar het andere. Met steeds nieuwe ervaringen. Waarbij de rol van de tuin en het erf niet onderschat mag worden. Zij zijn de verbinders bij uitstek. Tussen de gebouwen onderling, maar ook – via een wandel-as – naar bezienswaardigheden elders in het dorp.

Daarom is het van grote waarde dat de tuin en het erf voor iedereen gratis toegankelijk zijn, net als het bezoekerscentrum dat een plek gaat krijgen in de schuur. Pas bij een bezoek aan de museumgebouwen is een ticket nodig. Het is de bedoeling om in de buitenruimte regelmatig activiteiten rond onder meer kunst en muziek te organiseren. Zo komt gemeenschapszin tot stand. Zo worden sociale drempels geslecht. Het terras aan de lange voorzijde van het Speulhuis zal daarin een stimulerende rol vervullen.

Eenzelfde ‘uitnodigend gebaar’ wordt gemaakt door de hoofdingang te verplaatsen. Deze komt aan de noordkant, waar hij aansluit op het Wethouder Poeliejoepark. Zo ontstaat midden in het dorpscentrum een groene oase die het museum in een nieuw perspectief plaatst. Groener, uitnodigender. En: met een manier van binnenkomen die in de Kempen van oudsher gangbaar was, namelijk: ‘aachterum’. Voor fietsers en mensen met een beperking blijft er overigens ook een entree aan de Kapelweg.

Wie over het erf en door de tuin heeft gezworven, heeft al veel meegekregen van het Kempenverhaal. De echte verdieping echter vindt plaats in de gebouwen die samen het museum vormen: de langgevelboerderij, de varkensstal en de schuur. Hoe dat in zijn werk gaat, wordt in hoofdstuk 3 uiteengezet.

2.2. BEZOEKERSCENTRUM

De erfgoedhuiskamer van Eersel. Dat is wat het bezoekerscentrum beoogt te zijn. De ruimte in de voormalige schuur nodigt daartoe ook uit. Ruimtelijkheid en transparantie zijn de sleutelwoorden. Twee glazen puien in de beide lange gevels roepen de bezoeker haast als vanzelf op om naar binnen te gaan. En eenmaal binnen zal vooral de opendakconstructie (met stropoppen onder de dakpannen) dit gevoel verder versterken.

Dat is ook de bedoeling. Want het bezoekerscentrum is de plek waar op het gebied van erfgoed, cultuur en toerisme veel gaat gebeuren – gratis. Er komen mogelijkheden voor voordrachten, lezingen en voorstellingen. Er wordt informatie(materiaal) verstrekt over toeristische interessante bezienswaardigheden, alsook wandel- en fietsroutes. Verder wordt een algehele introductie getoond over wat het museum te bieden heeft. Dit gebeurt door een volledig interactieve Canon van de Kempen en een beeldende inleiding op het thema Innovatie door schaarste.

Ook heeft het bezoekerscentrum alles in zich om dé plek in de Kempen te worden waar heemkundeverenigingen uit de regio hun informatie uitwisselen. Gewoon aan tafel, als aanvulling op wat ze digitaal al doen via de Canon van de Kempen.

Bij dit soort activiteiten en bij wat grotere evenementen kan het hapje en het drankje niet ontbreken. Ook daarin voorziet het bezoekerscentrum op die momenten. Net als in de drankvoorziening van de (geen entree betalende) bezoeker die op het terras voor het Speulhuis is neergestreken.

In het bezoekerscentrum is ook de ticketverkoop voor de museumbezoeker ondergebracht. Het toegangskaartje geeft toegang tot de afzonderlijke museumgebouwen.

Ook de museumshop vormt een wezenlijk onderdeel van het dienstencentrum. De bezoeker kan er in het bezit komen van zaken die hem meer achtergrondinformatie geven of die de herinnering aan het museum levendig houden. En die voor het museum kunnen bijdragen aan een gezonde exploitatie.

Tot slot kunnen in het bezoekerscentrum de bekende huishoudelijke voorzieningen worden aangetroffen zoals de garderobe en de toiletten.

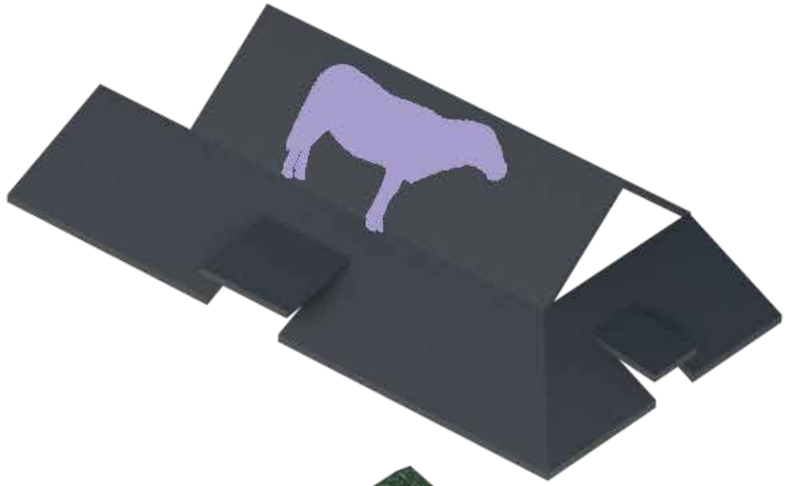
Bezoekerscentrum

Bezoekerscentrum

Blikvanger

Het dak van het bezoekerscentrum wordt gesierd met een afbeelding van een paars Kempisch heideschaap. Paars is de kleur van de heide in bloei. Als kroonjuweel van de Kempen staat het schaap symbool voor de inventiviteit en veerkracht van de Kempenaar. En van zijn vermogen om van bijna niets iets te maken. Het Kempisch heideschaap was bijna uitgestorven, maar dankzij de genetische wetenschap is het weer teruggekeerd in zijn oorspronkelijke omgeving. Het beeld wordt gevormd door speciaal geglazuurde dakpannen die worden opgenomen in het bestaande pannendak.

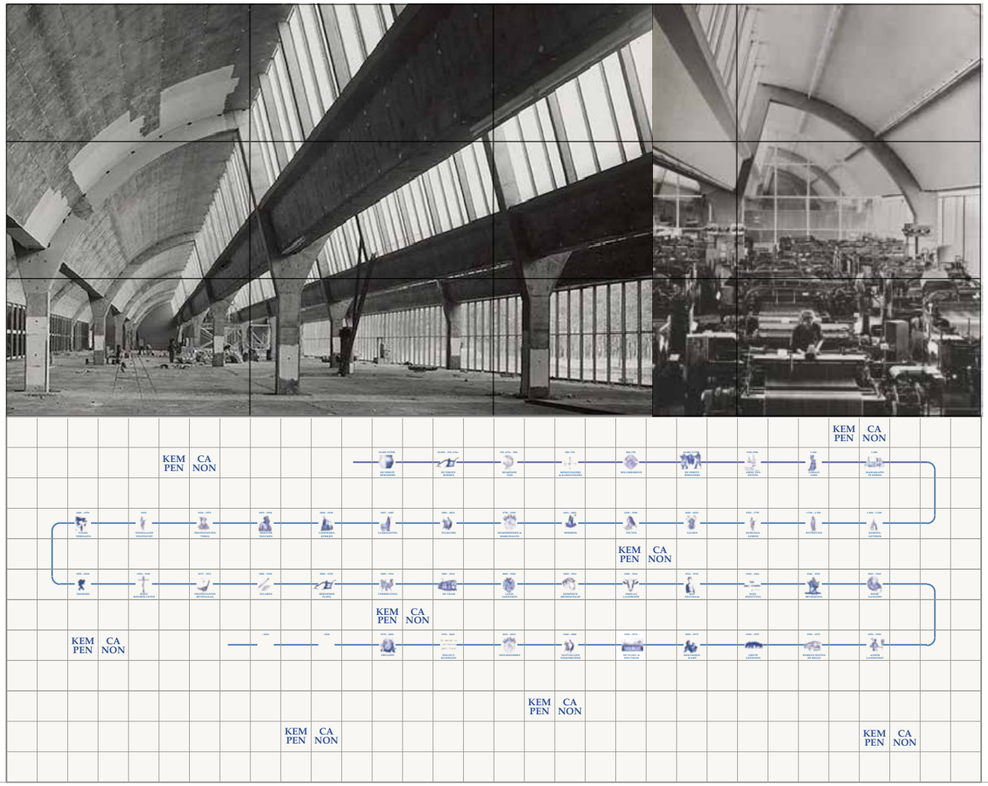

Het interieur van het bezoekerscentrum wordt verrijkt met een interactieve opstelling van de Kempencanom. De historische lijn met de 50 vensters wordt verwerkt in een tegeltableau. Boven de tegels is een vidiwall geplaatst waarop van elk venster een korte film is te zien. Als een van de thema's op een tegel wordt aangeraakt licht de tegel op en verschijnt een korte filmische presentatie op het scherm die voor alle aanwezigen zichtbaar is. Als er niemand iets kiest zijn de films random te zien.

De tegels en hun illustraties vinden hun oorsprong in de betegelde haard in de keuken van de Kempische langgevelboerderijen. De vloer voor de wand wordt ook betegeld en is de aangewezen locatie voor optredens, lezingen en presentaties. Het scherm kan ook gebruikt worden voor de ondersteuning van die activiteiten.

Wandaanzicht met tegels (onder) en vidiwall (boven). De tegels zijn lichtdoorlatend en lichten op na aanraking.

De volledige Kempencanon wordt uitgevoerd in bierviltjes. Aan de voorzijde staat 'KEMPEN' of 'CANON'; aan de achterzijde een van de vensters van de canon. De viltjes dienen om de aandacht te vestigen op de interactieve wand en als collectors-item ter versterking van het historisch bewustzijn bij de bezoekers.

2.3. SPEULHUIS

Het Speulhuis zal worden uitgebreid en dan in zijn geheel de functie krijgen van diensten-centrum. Allereerst wordt het museumkantoor erin ondergebracht. Verder is er een vergader-locatie en zijn er werk- en opslagruimtes. Het Kempenmuseum gebruikt de opslagruimte niet alleen voor museumobjecten, maar ook voor de materialen die nodig zijn bij evenementen.

De uitbreiding bestaat uit een verlenging van het bouwvolume en de vervanging van het vlakke, hellende dak door een zadeldak. Zo ontstaat een betere aansluiting bij de museumgebouwen die er van oorsprong al staan, zoals de langgevelboer-derij en de graanschuur. Over de volledige breed-te van de verlengde voorgevel komt een over-dekt terras. Voor twee derde deel is dit bedoeld voor bezoekers van de horeca, op de resterende ruimte kunnen oud-Kempische spellen worden gespeeld. Het terras heeft een gunstige ligging op het zuiden en de bediening van de terras-tafels kan makkelijk worden uitgevoerd vanuit het naastgelegen bezoekerscentrum.

Verder vormt het Speulhuis de spil in het streven naar duurzaamheid. Het zadeldak zal worden voorzien van zonnepanelen.

2.4. HOOIMIJT

Wanneer in het Kempenmuseum evenementen plaatsvinden, worden daarvoor in de huidige situatie steeds partytenten opgebouwd. Erg bewerkelijk, weinig uitnodigend en bovendien instabiel.

Voor de nieuwe situatie is gezocht naar een meer passende oplossing. Die is gevonden in de constructie van de aloude Brabantse paraplu-hooimijt: een in hoogte verstelbare vierkante kap met in het midden een centrale kolom. Dit bouw-werk met een oppervlak van circa 7 x 7 meter kan tijdens evenementen gebruikt worden als buiten-bar en verblijfsruimte. In geval van slecht weer kan aan alle vier de zijden een doek worden neergelaten. Het bouwsel kan op deze manier dienst doen als partytent en daarmee de huidi-ge partytent vervangen. Niet alleen betekent dit veel minder werk, ook versterkt het de werking van het ‘historisch ensemble’. Vooral dankzij de kapconstructie die verwijst naar de dagen van weleer.

Het idee is om de bouw van de hooimijt met inzet van zelfwerkzaamheid tot stand te brengen.

Plattegronden van de gebouwen

KAARTVRIJ GEBIED:

Fietsenstalling met oplaadpunt

Bezoekerscentrum

Terras

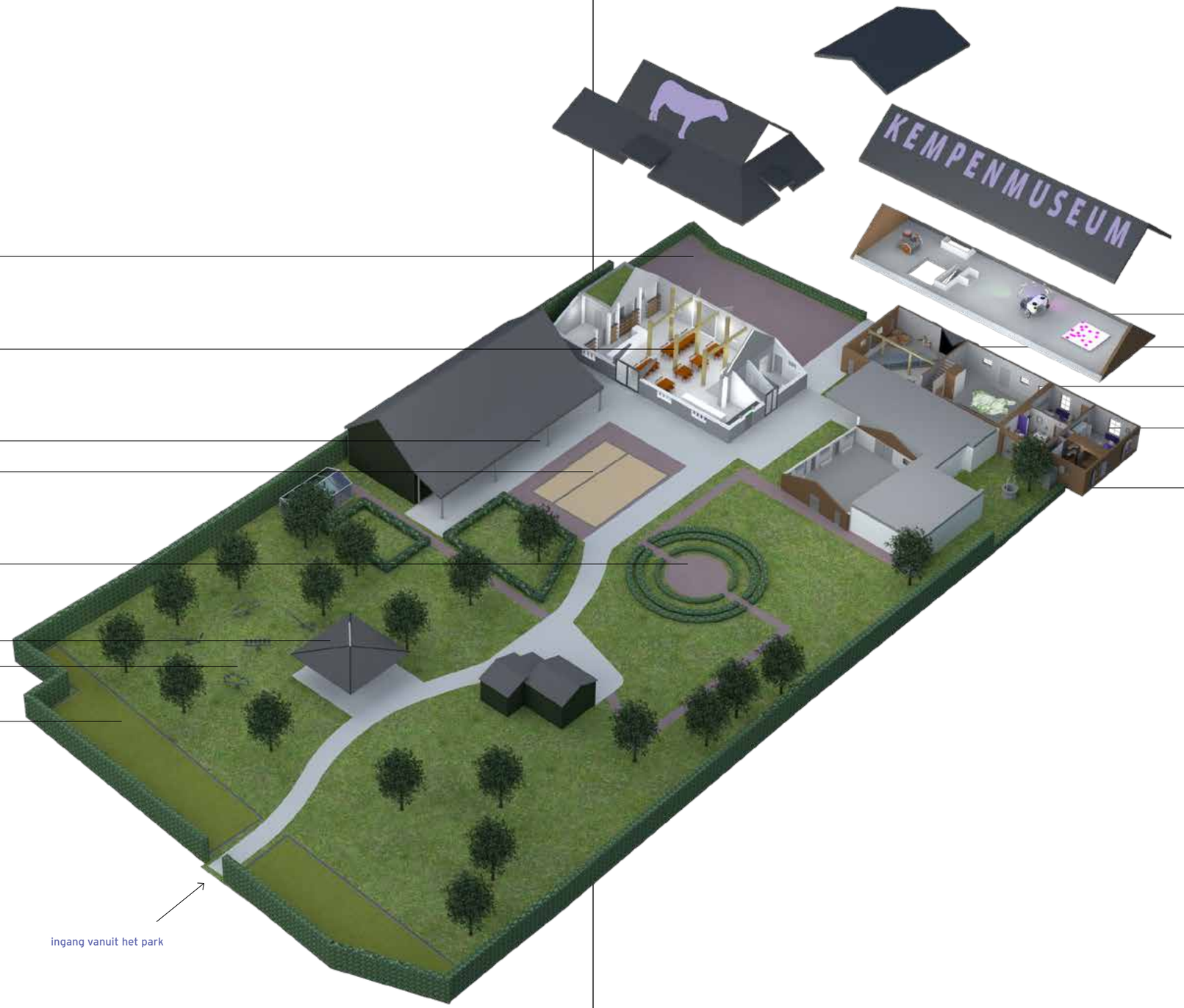
Spellen

Siertuin

Hooimijt

Buitenexpositie

Museumtuin

ingang vanuit het park

MUSEUM (MET TICKET):

Aan de zijlijn

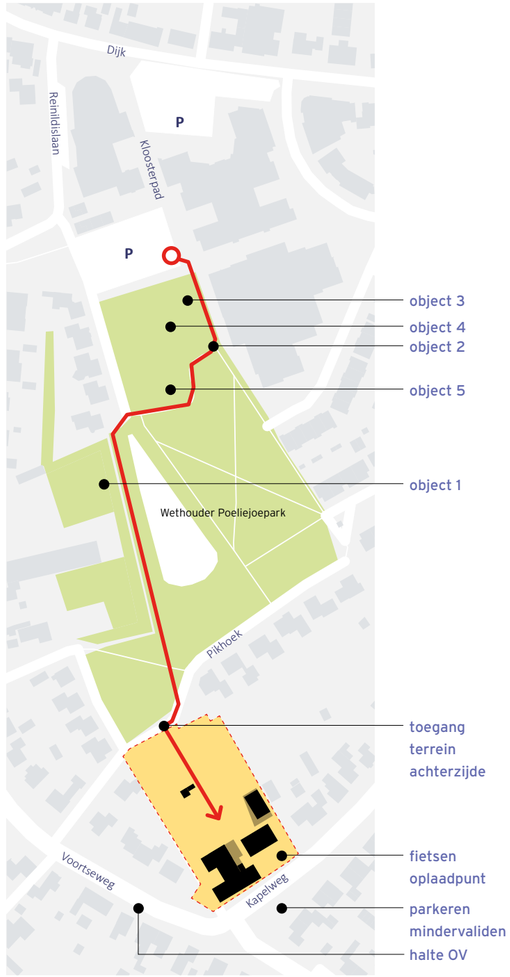
Van sigaren naar chips

Veranderend landschap

De gemeynt

Tijdelijke tentoonstellingen

2.5. BEREIKBAARHEID

Zoals aangegeven: de entree van het museum verhuist. Museumbezoekers zullen voortaan vanuit het Wethouder Poeliejoepark via de tuin van het museum bij de gebouwen arriveren.

Dit geldt niet voor mensen met een beperking. Rolstoelgebruikers en mensen die anderszins minder valide zijn, kunnen gebruik blijven maken van de entree aan de Kapelweg.

Voor fietsers liggen er twee mogelijkheden open. Uiteraard is er voor hen de nieuwe toegang bij het Wethouder Poeliejoepark. Maar als ze dat willen kunnen ze ook gebruikmaken van de 'oude' entree aan de Kapelweg. Daar bevindt zich een ruime fietsenstalling die wordt voorzien van een elektrisch oplaadpunt.

Voor wie met het openbaar vervoer komt, is er vlakbij het museum een halte aan de Voortseweg.

Voor de automobilist stelt het museum een andere route voor: zo veel mogelijk parkeren in het centrum van het dorp (nabij het gemeentehuis) om dan via een wandel-as bij het museum uit te komen.

Deze route van circa 260 meter biedt de museumbezoeker een interessant extraatje. Op een aantal plaatsen staan objecten die samen een boeiend verhaal vertellen. Met centraal daarin het voormalige Jacobusklooster. Onder het motto 'De nood van de een is de opdracht voor de ander' werd in dit klooster opvang verzorgd. Voor de oorlog betrof dit vooral de zogenoemde bleekneusjes, tijdens de oorlog waren het in het bijzonder (Joodse) vluchtelingen, onderduikers en gestrande piloten.

Met deze aanpak kan de (autorijdende) bezoeker niet alleen kennismaken met een fraai park, ook krijgt hij – ter voorbereiding of afsluiting van het museumbezoek – een Kempenverhaal aangereikt dat het waard is om verteld te worden.

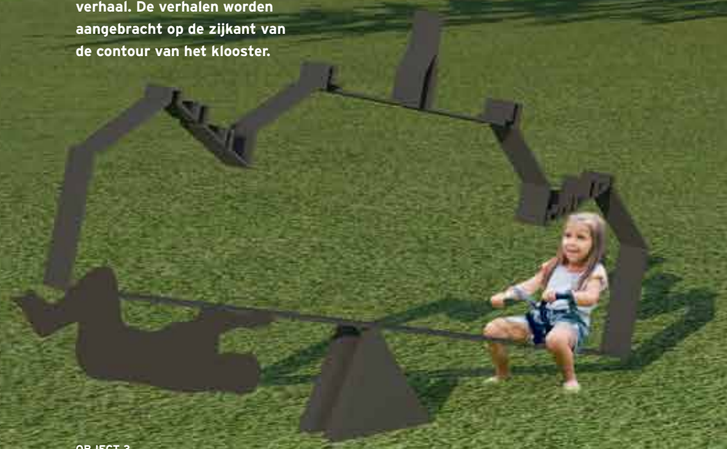
OBJECT 1
Het monument Beekvliet aan de Eikenburg herinnert aan leerlingen van het klein seminarie in St. Michielsgestel die tijdens de Tweede Wereldoorlog werden opgevangen in het Jacobusklooster.
In de museumplannen gaat de plaquette deel uitmaken van de wandel-as in het park.
Bij de verplaatsing krijgt het een weersbestendige omhuizing met extra informatie over dit historisch erfgoed.

OBJECT 2
De bestaande bakstenen arena vormt een inleiding op het Kempenmuseum. Hier zitten de nakomelingen van de familie Van Kempen. Hun voorouders bewoonden de langgevelboerderij waarin het museum is gehuisvest. De familieleden beslaan drie generaties en zijn uitgewaaierd over de hele Kempenregio. Je komt ze later in het museum tegen als virtuele gids.

Vanuit de sectoren waarin ze werkzaam zijn geven ze daar commentaar op de geschiedenis van de Kempen. De figuren zijn uitgevoerd in staal, elk figuur is gedecoreerd met symbolen van zijn of haar beroep en vertelt een verhaal. De verhalen worden ontsloten met behulp van QR-codes
De familieleden zitten per generatie op een andere hoogte op de tribune.

Verspreid over het park komen 3 speeltoestellen te staan in de vorm van een wip met de contouren van het Jacobus-klooster dat op de plek van het huidige gemeentehuis heeft gestaan. Elke wip heeft een eigen verhaal. De verhalen worden aangebracht op de zijkant van de contour van het klooster.

OBJECT 3

Op deze plek stond vroeger een klooster. In de Tweede Wereldoorlog verborg moeder overste onderduikers onderin een grote kast in het klooster. Kun jij ze een beetje lichaamsbeweging geven?

OBJECT 4

Op deze plek stond vroeger een klooster. Kinderen die verzwakt waren door de armoede thuis werden hier opgevangen. Deze zogenaamde bleekneusjes mochten weer naar huis zodra ze op gewicht waren. Ben jij zwaarder dan het bleek-neusje? Zo niet, dan moet je in het klooster blijven.

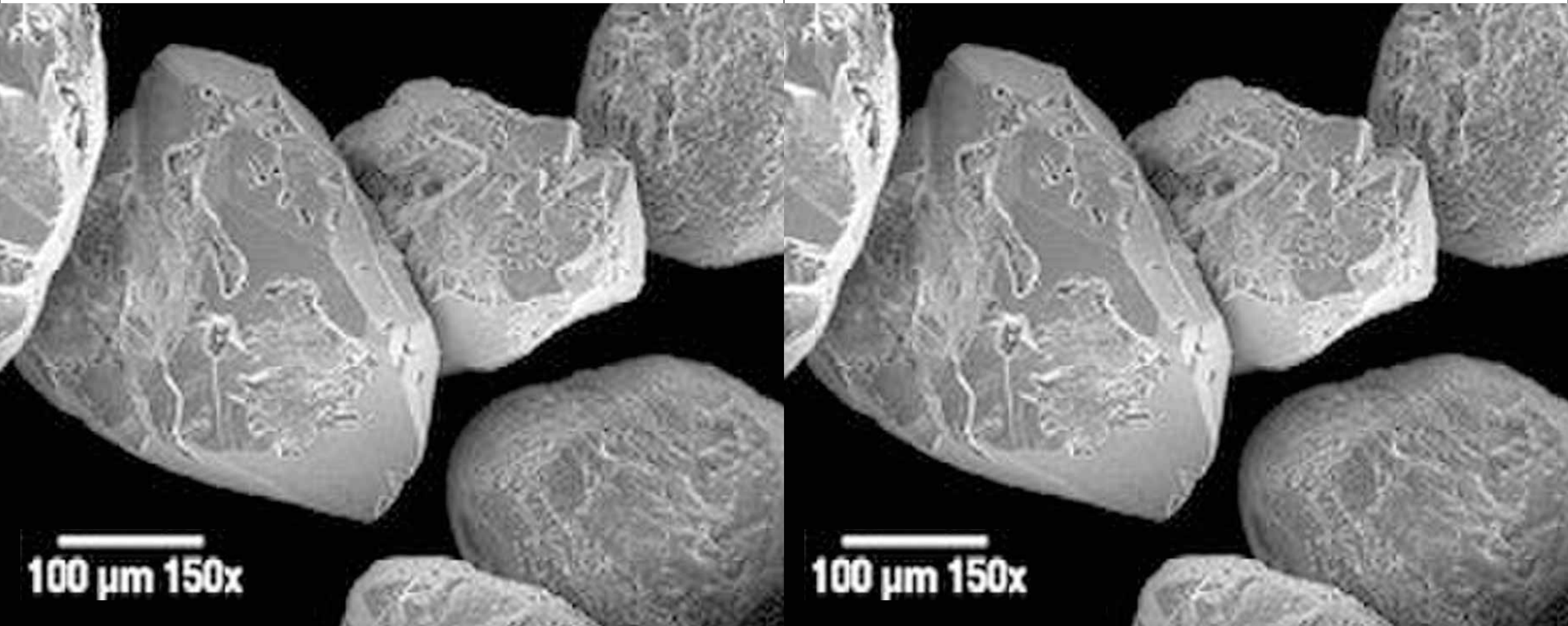

OBJECT 5

Op deze plek stond vroeger een klooster. De pastoor kwam regelmatig op bezoek bij de bleekneusjes die hier werden opgevangen. Om te kijken of deze kinderen weer een beetje op gewicht waren gekomen. De pastoor was zwaarder dan acht bleek-neusjes samen. Met z'n hoevelen moet je op de wip om de pastoor op te tillen?

HOOFDSTUK III
MUSEUM - *hoe*

Macro-opname van een zandkorrel

3.1. VAN CANON NAAR INRICHTING

Aan het eind van hoofdstuk I zagen we hoe de Canon van de Kempen tot stand is gekomen. Nu ging het erom deze Canon om te vormen tot een eenduidige onderlegger voor de inrichting van het nieuwe Kempenmuseum.

Dat vraagt om een andere aanpak, een andere manier van kijken. Immers, vijftig historische onderwerpen toelichten op een website (of op het platte vlak) is geheel iets anders dan in een driedimensionale ruimte een bezoeker weten te boeien. Bij dit laatste gaat het erom dat alle creatieve middelen uit de kast worden gehaald om de bezoeker het verhaal 'in te trekken'. Niet het kijken, maar het ervaren staat centraal.

Vanuit deze gedachte is naar de Canon gekeken. Dat leverde allereerst een selectie op: bepaalde vensters zullen in het museum tot een voetnoot worden teruggebracht, omdat ze elders beter/volledig worden verteld. Denk hierbij aan het Eichamuseum in Bergeijk dat de prehistorie en de vroege middeleeuwen uitstekend in beeld brengt.

Een volgende stap was om de resterende vensters in een aantal thema's te bundelen. Zo kom je los van het detail en kun je het grote verhaal vasthouden. Uiteindelijk zijn het vier thema's geworden, vooral op grond van inhoudelijke raakvlakken, maar ook vanuit het praktische gegeven wat er aan exporuimtes beschikbaar is. Daarmee vormden ze tevens de basis voor de inrichting, met als leidende principes: educatief, spannend, interactief, uitnodigend, interessant en verbindend. De thema's kregen koepelbenamingen:

Veranderend landschap: hier vormt het totale landschap (niet alleen het fysieke, maar ook bijvoorbeeld het religieuze of bestuurlijke) het uitgangspunt van de Kempenvertelling.

Van sigaren naar chips: zaken die vernieuwing brachten (boter, sigarenindustrie, onderwijs) staan hier centraal.

De gemeynt: hier ligt het accent op wat de Kempenaren verbindt – geloof, verenigingsleven, strijd tegen de bezetter. Zulke verbintenissen zijn vaak al eeuwen oud. Zo maakten Kempenaren afspraken over de (heide)gronden die ze gemeenschappelijk gebruikten, de zogenoemde gemeynt.

Aan de zijlijn: dit thema geeft alle aandacht aan bewoners die actief zijn buiten het alledaagse leven. Met feesten, verhalen en muziek. Of die noodgedwongen aan de zijlijn belandden: joden, Molukkers, Roma en Sinti.

Een laatste stap was om de vier thema's weer onder één koepelbegrip samen te brengen. Een slogan die dienst kan doen als hét kernbegrip van het Kempenmuseum. Resultaat:

Innovatie door schaarste

Dit begrip heeft een tweevoudige werking. Het verwijst naar het verleden, en het schetst de kracht die dat oplevert voor de huidige tijd. Onze samenleving kent grote problemen, vaak van wereldomvang. Denk aan milieu en duurzaamheid. Vanuit het heden naar de toekomst kijken is voor velen beangstigend. Wie echter, via de presentaties van het Kempenmuseum, terugkijkt naar hoe de Kempenaar in het verleden met dit soort vraagstukken (bijvoorbeeld rond grondstoffen) omging, en bovendien vaststelt dat deze aanpak er vandaag de dag nog steeds is, treft geen angst, maar eerder gemoedsrust. Problemen kunnen groot zijn, maar bij een juiste aanpak zijn adequate oplossingen voorhanden. Dat is een les waar je wijzer van wordt.

INTERMEZZO

- Beginverhaal

Het begin. Tsja, hoe was het begin? We weten het niet. Maar met een beetje fantasie zou het zo gegaan kunnen zijn.

De eerste bewoner arriveert in de Kempen. Tot dan toe had hij als jager-verzamelaar een zwervend bestaan geleid. Tijdens die omzwervingen had hij gezien dat het lonend kan zijn om je ergens te vestigen. Een huis bouwen en een akkertje aanleggen waar je gewassen teelt. Dat maakt het leven aangenamer. Dat zou hij ook wel willen, onze eerste Kempenaar. Het sprak hem te meer aan omdat het een mooi gebied betrof. Rust en ruimte. Prettig om te verblijven.

Maar ja, zelf gewassen telen. Dan moet je wel grond hebben waar iets op wil groeien. Onze Naamloze Hoofdpersoon bukt zich en neemt een handvol zand. Een haffel noemde hij dat, een woord dat zich hier tot op de dag van vandaag heeft weten te handhaven.

Hij werd er niet vrolijk van. Schraal. Gortdroog. Dat kan niks worden, besloot hij. Wegwezen. Maar toen hij op het punt stond om verder te trekken, zag hij een eind verderop een schaap lopen. ‘Jij wordt mijn maatje,’ zei hij. ‘Als ik over jouw mest kan beschikken, durf ik het wel aan. Dan moet het haalbaar zijn om deze schrale grond vruchtbaar te krijgen.’

Een verbond was gesloten, de samenwerking tussen Kempenaar en schaap. Het bleek een slim verbond. Gedurfd ook, want veel bleef onzeker. Het kwam erop aan geduld te betrachten. Niettemin: de combinatie van een handvol zand en een paar schapenkeutels was sterk genoeg om een eerste plantje te laten ontkiemen. Dat werden er meer. En meer. En meer. De grondslag voor een kansrijk Kempenland was gelegd.

Met zijn verbond gaf de eerste Kempenaar lessen mee waar de streek eeuwenlang profijt van heeft gehad. Dit zijn ze:

1. Wees slim, waar kansen zich aandienen moet je ze pakken;
2. Zoek de samenwerking, al is het met een schaap;
3. Durf in het diepe te springen;
4. Wees geduldig, niets op stel en sprong, soms is het beter ontwikkelingen af te wachten.

De vier lessen laten zich samenvatten in één overkoepelende formule: INNOVATIE DOOR SCHAARSTE. Deze laat zien hoe de Kempenaar er steeds in slaagde de schaarste en beperkingen waar hij mee te maken kreeg om te zetten in nieuwe kansen. Het is meteen het hoofdverhaal dat het Kempenmuseum wil vertellen. Waarbij de vier ‘lessen’ aandacht krijgen in vier afzonderlijke thema’s: Van sigaren naar chips (slimheid), De Gemeynt (samenwerking), Aan de zijlijn (durf) en Veranderend landschap (geduld).

- Vervolgverhaal

Schaarste? Nee, dat begrip zei hem niet veel. Al een aantal jaren had Steenselnaar Jules van Kempen (29) een dik betaalde baan aan de Technische Universiteit in Eindhoven (TU/e), waar hij zich ontwikkeld had tot specialist op het gebied van kunstmatige intelligentie. En als hij zo eens in zijn familie rondkeek, was nergens schraalhans keukenmeester. Nou ja, bij Stella van oom Harm misschien. Maar die was actrice geworden, dan weet je het wel.

Maar verder. Max van tante Julia deed het uitstekend als grafisch ontwerper. Lucy van oom Erwin had in Knegsel een goed betaalde boterham als dna-onderzoeker. En ook Ivan van oom Patrick deed in Bergeijk als ‘agrarisch ondernemer’ goeie zaken. Hoewel die sector de laatste tijd behoorlijk onder druk stond.

Nee, de huidige generatie van de familie Van Kempen, zo net voor de millenniumwisseling geboren, had geen reden tot klagen. Hetzelfde gold voor de generatie voor hen, de ooms en tantes van Jules die rond de jaren zestig geboren waren. Met banen in de bouw, de handel en het onderwijs hadden die ten volle geprofiteerd van de toenemende welvaart.

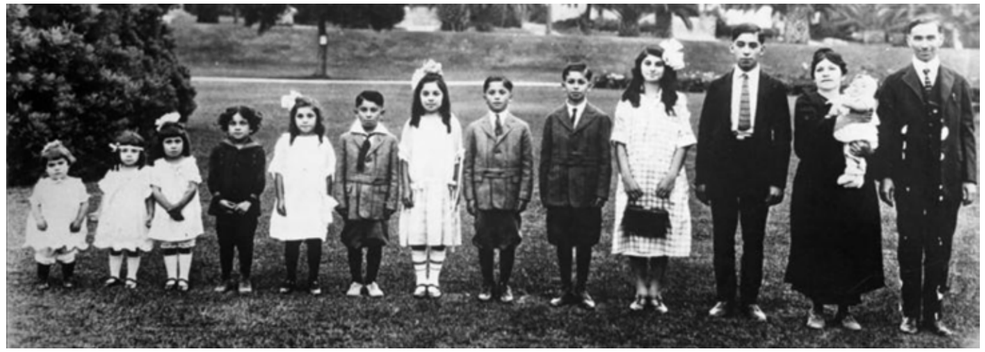
Maar toch. Op familiefeestjes had Jules van Kempen wel eens meegekregen dat in de periode daarvoor de kaarten anders geschud waren. Zo hoorde hij dat zijn oudoom Sjef de boerderij in Eersel, die al honderden jaren in handen was van de familie Van Kempen, in de jaren zestig van de hand had moeten doen. Door de ruilverkaveling was er geen zicht op een goede toekomst. Dat had Sjef veel pijn gedaan. Hij was boer in hart en nieren.

Een enkele keer had Jules zelfs het verhaal meegekregen dat nóg verder terugging. Naar zijn overgrootouders Tinus en Marie. Voor hen was het op hun boerengedoetje echt sappelen geweest. Die konden alleen het hoofd boven water houden dankzij de komst van de kunstmest. Daardoor hadden ze heidegrond kunnen ontginnen tot akkerland.

Allemaal zaken van lang geleden. Zaken die ver af stonden van Jules van Kempen en zijn generatiegenoten. Althans dat dachten ze lange tijd. Totdat een van de Van Kempens op zo’n familiebijeenkomst een prangende vraag op tafel legde. Het was Stella van oom Harm, de toneelspeelster. ‘Zou het niet kunnen zijn,’ vroeg ze, ‘dat we de welvaart die ons ten deel is gevallen vooral te danken hebben aan onze voorouders? Dat die ons een bepaald dna hebben meegegeven waardoor we kansen zien?’

En toen kwam ze aanzetten met een verhaal over de Eerste Kempenaar die een open vlakte betrad en daar een schaap ontmoette.

3.2. HET NARRATIEF

Het verhaal ligt er, vervat in de Kempencanon: zo'n 10.000 jaar geschiedenis die laat zien hoe de Kempenaar wist om te gaan met de beperkingen die hij voortdurend kreeg opgelegd. En er zo in slaagde oplossingen te vinden die innovatief waren en daardoor mogelijkheden boden voor verdere ontwikkeling. Innovatie door schaarste.

Dan ligt de vraag voor hóe ga je dit verhaal vertellen? Het narratief heet zoiets. Het Kempenmuseum presenteert hiervoor een fictieve familie, de familie Van Kempen. Met een paar van hen heeft u in de voorgaande vertelling kennis kunnen maken. In dit bidbook wordt verder niet ingegaan op deze familie. Wel zult u ze straks aantreffen in het museum. In de diverse ruimtes belichten ze ieder vanuit hun eigen perspectief (een van) de vier thema's die afkomstig zijn uit de Canon.

3.3. VIER THEMA'S OP VIER PLEKKEN

Wat houdt het Kempenverhaal in en wie vertellen het? Op deze twee vragen is hiervoor antwoord gegeven. Dan nu de vraag: waar, op welke plek, vertellen we dit verhaal?

Het feitelijke antwoord is dit: in de langgevelboerderij met erf en bijgebouwen, gelegen aan de Kapelweg 2 in Eersel die in 1979 – dankzij de inzet van Eerselnaar Piet Kwinten – de functie kreeg van streekmuseum.

Echter, om de museumbeleving van de bezoeker meer kracht te geven, willen we op dezelfde vraag een wat ander antwoord geven:
'U bent te gast op een plek die onbetwist een agrarische oorsprong heeft. De familie Van Kempen heeft er eeuwenlang geboerd, tot midden jaren zeventig van de vorige eeuw. In het begin was die agrarische geschiedenis hier herkenbaar. Tot de nazaten van Van Kempen besloten dit erfgoed niet van de hand te doen, maar er een familie-ontmoetingsplek van te maken. En meer dan dat: met de hedendaagse verhalen waar ze mee kwamen aanzetten (vanuit alle hoeken van de Kempen), begonnen ze een nieuwe, aanvullende Kempengeschiedenis te schrijven. Ze besloten deze verhalen – met vaak prachtige herinneringen aan hun voorouders – ter plekke vast te leggen. Zo is hier een breed Kempenverhaal ontstaan.'

Dat Kempenverhaal is samengebracht rond vier thema's: Veranderend landschap, Van sigaren naar chips, De gemeijnt, Aan de zijlijn. Voor deze vier thema's heeft de familie Van Kempen vier afzonderlijke locaties ingericht. In de navolgende paragrafen worden ze besproken.

Veranderend landschap

Een grote driedimensionale maquette van de Kempen (zie ook pagina 50 en 51) is uitgevoerd in de vorm van een klomp aarde die uit de bodem is vrijgemaakt. Op het bovenvlak zijn de wegen, waterwegen en kerktorens van de verschillende woonkernen driedimensionaal aangebracht.

De bezoeker kan een keuze maken uit verschillende onderdelen uit de geschiedenis van veranderend landschap, religie en bestuurlijke macht. Dat gebeurt door audio en projectie: er wordt zowel over de maquette heen geprojecteerd (bijvoorbeeld om het geleidelijk verdwijnen van de heide te laten zien) als op de wand achter de maquette (om gelijktijdig te tonen wat de gevolgen waren van deze verandering).

De projecties tonen foto's, films, kaarten, objecten, en statische informatie in de vorm van infographics.

3.4. THEMA 1: VERANDEREND LANDSCHAP

Het veranderend landschap gaat over de natuur en dorpskernen maar ook over veranderingen in het landschap van religie en levensbeschouwing en wie de bestuurlijke macht in een bepaalde periode had. De volgende Canonvensters sluiten hierop aan.

Landschap: het ontstaan van de Kempen, de arme zandgrond als basis van ontwikkeling, het heidelandschap, ruilverkaveling en herstel van landschap anno 2022. Fauna en flora in het gebied. Kerktorens, dorpskernen en hun bewoners, de tram en andere verbindingswegen.

Religie: Willibrordus, Postel, Bisschop Rythovius, de Lodewijkskerkjes, de strijd om godsdienst en de gevolgen daarvan.

Bestuurlijk: Wie had het voor het zeggen in de Kempen door de eeuwen heen en welke oorlogen zijn er gevoerd: Romeinse legers, oorlogsgebied in de Middeleeuwen, De Tachtigjarige Oorlog, de Tiendaagse Veldtocht, de Eerste en de Tweede Wereldoorlog.

Op de achterwand zijn met behulp van projectie situatiebeelden en infographics te zien bij de verschillende thema's.

De ruimte rond de maquette is gevuld met objecten die in relatie staan tot de verhalen: gereedschappen om de grond te bewerken, objecten over het veranderende religeiuze landschap en wapens die gebruikt werden om het land te verdedigen. Ze worden aangelicht zodra het thema aan de orde is.

Kruip in de Kempische bodem en zie wat hier allemaal leeft. Je ziet mollen, muizen en kevers, maar je kunt ook afval van eerdere bewoners vinden. En wie weet, ontdek je een echte schat.

De maquette zelf is driedimensionaal uitgevoerd: waterwegen, kerktorens en de oudste wegenpatronen zijn duidelijk te zien. Alle overige infomatie wordt met projectie toegevoegd en is afhankelijk van het gekozen thema.

Van sigaren naar chips

In het midden van de ruimte (zie ook pagina 54 en 55) zijn in en op een roestvrijstalen laboratoriumtafel proeven, testen en quizzen ondergebracht. Die betrekken de bezoeker op een interactieve manier bij de verschillende innovaties. Bovendien dagen die hen uit om over de toekomst na te denken, bijvoorbeeld rond het vraagstuk van de duurzaamheid.

Over de tafel heen kijkt de bezoeker vanaf de vier afzonderlijke zijden naar opstellingen over thema's uit de Kempencanon.

3.5. THEMA 2: VAN SIGAREN NAAR CHIPS

De Kempen kent een lange traditie van schaarste. Maar evenzeer: van innovaties die uit deze schaarste konden ontstaan. Vooral de laatste 150 jaar deden deze innovaties zich op velerlei gebied voor. Maar ze hebben een geschiedenis van vele eeuwen. Wat te denken bijvoorbeeld van de Romeinse mengkraan die gevonden is in Hoogeloon? Recenter waren er zaken als het bijna uitgestorven heideschaap dat dankzij de wetenschap nieuw leven ingeblazen kreeg, het onderwijs dat het blikveld verruimde, de sigarenindustrie die mogelijkheden bood in het eigen gebied te blijven wonen, de mechanisatie in de landbouw die meer armslag bood.

Canonvensters die hierop aansluiten zijn: de Teuten en hun wereldwijde handel, de omslag in de landbouw, het Kempisch heideschaap, de tram, de sigarenindustrie, de boterproductie, elektriciteit, werken buiten de regio, VIPRE-bussen, expats en een blik naar de toekomst.....

In een een interactieve opstelling leert de bezoeker om zelf boter te maken.
Ondervind hoe de mechanisatie in de boerenbedrijven meer vrijheid en zelfstandigheid opleverde. Zoals met name ook de boerin dat heeft kunnen ervaren. Zij kon wat meer dingen voor zichzelf gaan doen.
Hoe worden sigaren gemaakt en waarom zijn sigaren-fabrieken zo rijk vertegen-woordigd in de Kempenregio?
Geschiedenis van het Kempisch heideschaap verwerkt in een interactive: help mee in het laboratorium om het schaap opnieuw tot leven te wekken.

De Gemeynt

De tentoonstelling is verdeeld over enkele ruimtes op de begane grond van de boerderij. Zo wordt in de 'goei kamer' (zie ook pagina 58 en 59) het geloof in een breed perspectief geplaatst. Een heel andere invulling dan deze zondagsekamer destijds had. Hij werd zelden gebruikt, hooguit om de kostbare fiets te stallen.

In de aanpalende kamer bevindt zich de bedstee. Ook daar werd uiteraard een vorm van gemeenschappelijkheid bedreven.

In de voorraadkelder bevindt zich tussen de voedselvoorraden een lading smokkelboter.

De verborgen kelder herinnert aan de Tweede Wereldoorlog toen hier, als hoogste vorm van gemeenschapszin, onderduikers werden ondergebracht.

De voorkamer is geheel gewijd aan de manier waarop kleding werd hergebruikt. Wat vandaag de dag nog steeds gebeurt.

3.6. THEMA 3: DE GEMEYNT

De naam de Gemeynt verwijst naar de heidegronden die in de tijd dat ze nog een groot deel van de Kempen bedekten vooral werden aangewend voor gemeenschappelijk gebruik. In het Kempenmuseum gebruiken we de titel van dit derde thema als overkoepelend begrip voor alles wat gemeenschappelijk is en voor alles wat met samenwerking te maken heeft. Het verenigingsleven in de dorpen van de Kempen is tot grote hoogten gekomen omdat mensen elkaar wisten te vinden en zich samen sterk maakten voor 'de zaak'. Dingen in gezamenlijkheid doen, leerde de Kempenaar eeuwen geleden al dankzij de Gemeynt.

Canonvensters die hierop aansluiten: het geloof in al zijn uitingen (zoals de jaarlijkse bedevaart naar Werbeek), de sport, de Guld (gildes), verzet en onderduikers en Mejuffrouw Mirandolle die er hoogstpersoonlijk voor zorgde dat ook de buitengebieden rond Eersel eind jaren twintig van de vorige eeuw van elektriciteit werden voorzien.

Op de tafel worden een vijftal thema's aangegeven die enerzijds betrekking hebben op diverse religies zoals die in de Kempen beleden werden en worden. En anderzijds op de wijze waarop deze in huidige maatschappij vervangen worden door bijvoorbeeld sport en beeldende kunst.

De bezoeker raakt een symbool aan op tafel waarna het verhaal begint.

De verhalen worden door middel van projectie en ingelijste beeldschermen over het bestaande rooms-katholieke interieur van de 'goei kamer' heen gelegd.

Aan de zijlijn

De tentoonstelling op de langgerekte zolderruimte (zie ook pagina 62 en 63) is ontworpen als een processie annex (carnavals)optocht met interactieve elementen.

Je kunt je eigen mix maken van volksmuziek en die combineren met hedendaagse invloeden. Je ontdekt de Brabantse taal in woord en tekst, je danst mee op een boerenbruiloft maar kunt de bevolking ook jouw dansen leren.

Aan weerszijden van de ruimte hangen dekens over een waslijn, deze zijn beprint met gevels van typisch Kempische gebouwen en bouwsels uit alle eeuwen, vaak ook met mensen ervoor. De beelden worden gecombineerd met wijze uitspraken in Kempisch dialect.

3.7. THEMA 4: AAN DE ZIJLIJN

In geografisch opzicht heeft de Kempenaar, zo vlakbij de zuidelijke landsgrens, altijd aan de zijlijn gestaan. Behalve dan als het oorlog werd. Dan bevond hij zich vaak in het oog van de orkaan. De Kempenaar zal doorgaans niet gauw de autoriteiten tarten. Maar soms, als men hem teveel ‘aan zijne kant’ komt, doet ie niet meer mee. Dan kiest hij zijn eigen weg. Als de kerk hem zijn volksfeest wil ontnemen, dan gaat hij met dubbele inzet kermis vieren. Als de armoede zo algemeen wordt dat hij de streek moet verlaten, dan trekt hij als teut de wereld in en slaagt er daarbij in veel welvaart te vergaren. Als de touwtjes te strak worden aangetrokken, dan breekt de Kempenaar eruit en zoekt zijn eigen weg. En als dat soms een illegale weg is, dan is dat maar zo.

Canonvensters die hierop aansluiten: Folklore, Volksfeesten, Volksspelen, Volksmuziek, Dialectkundigen, Minderheden en marginalen, Joden in de Kempen, Woonoord Lage Mierde.

Kempische wollen dekens tonen de verschillende woonvormen zoals die in de geschiedenis van de Kempen voorkwamen. Samen vormen ze de gevels van een straat.

Met een mengpaneel kunnen bezoekers zelf een mix maken tussen traditionele volksmuziek en hedendaagse muziekstijlen. Medebezoekers kunnen hierop dansen. De bewegingen worden door een camera vastgelegd. Zo kan daarna een animatie ontstaan waarbij Kempische inwoners van vroeger mee-dansen op moderne muziek.

De opstelling staat in het hart van de ruimte en is onderdeel van een optocht.

3.8. WISSELTENTOONSTELLINGEN

De vier thema's die hiervoor zijn besproken, vormen het hoofdverhaal van De Kempen. Om die reden krijgen ze in het museum alle vier een eigen, vaste presentatie. Daarnaast dienen zich, vanuit de actualiteit of vanuit de behoefte een onderwerp uit de canon van de Kempen extra uit te diepen, voortdurend nieuwe onderwerpen aan die aandacht verdienen en in de wisseltentoonstelling aan bod komen.

Het is een geschikte manier om het museum levendig te houden. De wisseltentoonstellingen bieden bovendien interessante mogelijkheden tot samenwerking met Kempische personen en instellingen.

HOOFDSTUK IV PLAN VAN AANPAK

- *borging*

4.1. TUSSEN DROOM EN DAAD

Na al het voorgaande moge één ding duidelijk zijn: aan bevlogenheid geen gebrek rond de vernieuwing van het Kempenmuseum. Prachtige vergezichten zijn in beeld gebracht. Mooie erfgoed-dromen zijn geschetst.

Nou komt het erop aan de dromen om te zetten in daden. Dat valt niet altijd mee. Laten we in dit verband de vaak geciteerde dichtregels van Willem Elsschot nog maar eens aanhalen: 'Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.'

Maar moeilijk betekent allerminst: onuitvoerbaar. In dit laatste hoofdstuk laten wij zien dat de plannen rond het museum alleszins haalbaar zijn. Omdat er een breed draagvlak voor is. Omdat er een gezonde begroting onder ligt. Omdat een vruchtbare fondsenwerving de dekking versterkt. En bovenal: omdat de ambities haast grenzeloos zijn.

De volgende paragrafen geven hierover meer inzicht.

4.2. BEGROTING

Bouwkosten				**€**	**1.200.311**
Bouwkosten	1 pst	€	960.249		
Bijkomende kosten	1 pst	€	144.037		
Onvoorzien	1 pst	€	96.025		
Inrichting				**€**	**851.000**
Inrichting	1 pst	€	680.000		
Bijkomende kosten	15% pst	€	102.120		
Onvoorzien	10% pst	€	68.080		
Totaal excl. BTW				**€**	**2.051.311**

Extra wensen t.a.v het buitengebied				**€**	**157.500**
Hooimijt	1 pst	€	50.000		
Aankleding route door het park	1 pst	€	107.500		
Totaal excl. BTW				**€**	**157.500**

4.3. FONDSENWERVING

Het Kempenmuseum wil bij verschillende fondsen en bedrijven extra financiering aanvragen, zowel landelijke als lokale.

Fondsen waarvan we op basis van het nieuwe concept een bijdrage verwachten zijn onder meer:

- Vriendenloterij (voorheen Bankgiro-loterij)
- Prins Bernhard Cultuurfonds
- VSB Fonds
- Mondriaan Fonds
- Leefbaarheidsfonds Eindhoven Airport
- Regiodeal Brainport Eindhoven
- MRE (metropoolregioeindhoven.nl)

Lokale en regionale fondsen willen we zoveel mogelijk werven op basis van een bijdrage voor specifieke onderdelen van het ontwerp. De aanvragen worden speciaal voor hen geschreven.
In het geval van financiering door bedrijven wordt gezocht naar een inhoudelijke connectie met de opstelling in het museum. Maar ook andere vormen zijn mogelijk. Het bestuur van het Kempenmuseum hoopt binnen afzienbare tijd hierover meer inzicht te kunnen geven.

De bedragen die via fondsenwerving worden verkregen, worden ingezet om de volgende zaken te verwezenlijken:

- de route door het park;
- de bouw van de hooimijt;
- de aanschaf van onder meer meubilair voor het bezoekerscentrum en de vergaderruimtes (vanuit de PM posten);
- de aanleg van extra museale speelobjecten in de tuin van het museum.

Er is in de huidige plannen gekozen voor een sobere benadering. Dat is gedaan vanwege het vastgestelde budget. Als er extra geld beschikbaar komt, kunnen sommige onderdelen nog beter worden uitgevoerd. In het bijzonder geldt dat voor de interactieve opstellingen. Met extra geld kunnen die de bezoekersbeleving naar een hoger niveau tillen.

4.3. PLANNING

We verwachten dat de realistaie van het project in zijn totaliteit ongeveer 2 jaar in beslag zal nemen. Dit houdt in dat het museum tweede helft 2024 in vernieuwde vorm open zou kunnen.
Indien begin juni 2022 gestart wordt dan ziet de planning er ongeveer als volgt uit.

datum	bouw	inhoud en interieur
2022		
Q3	samenstelling bouwteam	samenstelling bouwteam start fondsenwerving
Q4	voorlopig ontwerp	uitwerking museaal profiel resultaat fondsenwerving
2023		
Q1	defintief ontwerp bestek en definitieve begroting	voorlopig ontwerp (inclusief route park) multimedia-ontwerp
Q2	vergunningen	definitief ontwerp (inclusief route park)
Q3	aanvang bouw aanpassen installaties museumgebouw	start pré-productie start productie software
Q4	opleveren museumgebouw	ruwbouw inrichting museum
2024		
Q1	opleveren bezoekerscentrum	afwerking inrichting museum realiseren route park
Q2	aanpassen buitenterrein	inrichten bezoekerscentrum inregelen apparatuur plaatsing objecten museum uitlichten
Q3	realiseren hooimijt	proefdraaien opening

COLOFON

Dit bidbook is samengesteld in opdracht van het college van B en W van de gemeente Eersel. Het heeft de bedoeling mensen op sleutelposities te enthousiasmeren voor de plannen die in dit boekwerk uiteengezet worden.

In de eerste plaats betreft dat leden van de gemeenteraad van Eersel. Zij kunnen het cultureel-historische klimaat in hun gemeente een wending geven die voor de komende jaren staat als een huis. Een huis waar alle inwoners zich thuis zullen voelen.

Verder is dit bidbook een instrument voor fondsenwerving. Wie de boer op gaat om fondsen te verwerven, moet een goed verhaal te vertellen hebben. Dit bidbook voorziet daarin.

Als derde doelgroep noemen we de groep van meer dan honderd Eerselnaren die zich als vrijwilliger inzetten voor het Kempenmuseum. Zij moeten de moed erin zien te houden. Dit bidbook draagt daar aan bij, het geeft nieuwe richtingen aan.

Bij de voorbereiding (waaronder de samenstelling van de Canon van de Kempen) en de realisatie van dit bidbook, hebben velen hun inzet getoond. We noemen:

Samenstellers en medewerkers van de Canon van de Kempen

Samenstellers	Wim Lavrijsen en Toon Schellens
Werkgroep Kempenmuseum	Judith Kerssemakers, Henk van de Klundert, Hendrik van der Aalst, Lisa Schildermans
Gemeente Eersel	Petra Kolen, Niels Groot
Heemkunde Bergeijk	Johan Biemans, Edwin van Onna
Heemkunde Reusel	Hans Loonen, Thijs van der Zanden
Heemkunde Bladel	Harrie Fiers, Harrie Rooijackers
Heemkunde Eersel	Piet van Gisbergen
Stinsels Archief	Jan van de Ven, Patrick Bierens
Heemkunde Hooge Dorpen	Kees Huybers
Erfgoed Brabant	Wouter Loeff, Rolf Vonk
Brabants Heem	Ineke Strouken
Geschiedkundigen	Cor van der Heijden, Brenda Rovers, Jasper van der Schoot, Liesbeth Teunissen

De Canon van de Kempen werkt samen met Visit Eersel (Jim Steenbakkers), de Onderwijsstichting KempenKind (Lenny van den Oetelaar en Bram Naus) en de gemeente Eersel (Petra Kolen).

Samenstellers bidbook

Werkgroep Museaal Profiel	Judith Kerssemakers, Lisa Schildermans, Toon Schellens, Hendrik van der Aalst, Gerrit van der Weijst (allen vanuit het museum), Léon Kox, Robert Bogaars, Petra Kolen (vanuit de gemeente), Wim Lavrijsen.
Bouwadvies	Karel Franken en Paul Heuts (Bureau Franken) i.s.m. Remco Mulder (Atelier T)
Advies tentoonstellingsbouw	Patrick Vermeire en Maarten Taborsky (Bruns)
Museaal concept en ontwerp	Maarten Meevis en Asnate Bockis (Kinkorn)
Teksten	Wim Lavrijsen, Tekstadvies en Publiciteit

